

האדונים מורגלים לאשר זכויות יתר שהעניקו קודמיהם לקהילה. האישורים האלה מילאו אפוא תפקיד של שמירה על תוקפן החוקי של תקנות שכלל האוכלוסייה התנגד להן. כתבי-הזכויות לקהילות במאות ה"ז-ה"ח כונסו בשני כרכים והם מובאים כלשונם בעותקים שנשמרו - פולנית, לטינית וגרמנית - ומלווים תקצירים בשפה האנגלית ומבוא מקיף.

סדר עריכתן של התעודות שכונסו בשני הכרכים משקף את ההתרחשויות הפוליטיות בפולין במאה העשרים. איסוף המקורות בארכיונים בפולין נקטע באופן שרירותי בשנת 1968, כאשר מחמת המצב הפוליטי בפולין נאסרה על המהדיר הכניסה לארכיונים ולספריות במדינה זו. הוא החליט אפוא להעמיד לרשות החוקרים מהדורה מדעית של שישים ושלושה כתבי-הזכויות שכבר מצא. המהדורה ראתה אור בשנת 1985 ועתה היא נדפסת שוב. רק בראשית שנות השמונים נתאפשר למהדיר לחדש את מחקריו בארכיונים הפולניים ובסוף שנות השמונים - אף בברלין, ולכנס אסופה של כתבי-הזכויות הכלולים בכרך השני. את שני הכרכים ילווה בקרוב כרך בשפה הפולנית ובו תרגום המבואות לשני הכרכים והתמציות של התעודות המובאות בהם, כדי לאפשר לקהל הקוראים גישה אל הדיון המחקרי במקורות ההיסטוריים.

**Jacob Goldberg Jewish Privileges in the Polish Commonwealth
Charters of Rights Granted to Jewish Communities in Poland-Lithuania in the Sixteenth to Eighteenth Centuries**

כתבי-זכויות לקהילות בממלכת פולין-ליטא במאות ה"ז-ה"ח
ההדיר וצירף מבואות וביאורים
יעקב גולדברג
כרך ראשון 1985, כרך שני 2001

כתבי-הזכויות הם מקור ראשון במעלה לחקר מעמדם החברתי והמשפטי של היהודים בממלכת פולין-ליטא, ללימוד היבטים מגוונים בחיי הקהילה ולחקירת התחומים בחייה הכלכליים של פולין שהיהודים נטלו בהם חלק פעיל. את הפריבילגיה הראשונה העניק ליהודים בפולין בשנת 1264 המלך בולסלאב החסיד. פריבילגיה זו והפריבילגיות הכלליות והאזוריות האחרות שבאו בעקבותיה והסתמכו עליה היו רק יסודות כלליים שהושגת עליהם מעמדם של היהודים בממלכה, מעמד שהלך והתפתח במרוצת הדורות. כתבי-הזכויות שהעניקו המלכים והאצילים בפולין ליהודים הם משלושה סוגים: פריבילגיות כלליות שחלו על האוכלוסייה היהודית במדינה כולה, פריבילגיות אזוריות ופריבילגיות לקהילה. עליהן אפשר להוסיף גם זכויות יתר שניתנו ליחידים וצורפו אל כתב הזכויות שניתן לקהילות. בכתבי-הזכויות האלה התנסחו תקנות המסדירות את היחסים בין היהודים ובין שאר האוכלוסייה ובינם לבין המדינה, את זכויותיהם של היהודים למגורים, למסחר, לבניית בתי-כנסת ולהקמת בתי-קברות וכן את תחום סמכות השיפוט של המלך ושל אדוני העיר לעומת סמכותם של מוסדות הקהילה. כתבי-הזכויות מגדירים לא רק את חובות היהודים כלפי רשויות השלטון ואת זכויותיהם וחובותיהם ביחס לעירוניים אלא נוגעים גם בהיבטים רבים של חיי היהודים במסגרת הקהילה וגם של מוסדותיה. כתבי-הזכויות כללו גם את ההקלות שבעלי האחוזות נתנו ליהודים שהתגוררו בנחלתם. בתחילת המאה ה"ז החל תהליך התרופפותו של השלטון המרכזי של המלך והתחזקות כוחה של האצולה. התמורות ביחסי הכוחות המעמדיים בפולין השפיעו על התפתחות מצבם החברתי של היהודים. בערי המלך הם היו נתונים יותר ויותר למרות הסטרומטה, ובערים הפרטיות - למרותם של אדוני העיר. הפריבילגיות שהוציא המלך לא היה אפוא די בהן לשמש ערובה לזכויות היהודים ולביטחונם, וכל קהילה נדרשה להשיג כתבי-זכויות משלה. כתבי-הזכויות האלה משקפים את ההבדלים במעמדם החברתי והמשפטי של היהודים בקהילות האלה. ככל שרבו זכויות היתר החדשות שהוענקו לקהילות כן רבו הנושאים שנכללו בהן. חשיבות רבה נודעה לאישורו של כתב-זכויות שהעניק אחד המלכים או הדוכסים בידי יורשו, שאם לא כן היה כתב-הזכויות עולו להיחשב בטל ומבוטל. גם בערים שבבעלות האצולה היו

